

BİR DÖNEMDEN KALANLAR

EKONOMİ, POLİTİKA VE YAŞAM

Rüşdü Saraçoğlu

Derleyen

Ayşe Sağlam

Kapak Resmi

Şükrü Ertürk

Kapak Tasarımı

Buse Yağmur Toto

Son Okuma

Büşra Şahin

Mizanpaj

Neşe Siyamoğlu

Cosmo Publishing
UNITED STATES OF AMERICA

1. Baskı: Mayıs 2023

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden ve yazardan izin almadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İçindekiler

Ekonomi Üzerine

Önsöz	1
Gelişmeler	3
Şeytan Üçgeni	5
Senaryolar	7
Haksızlık Etmeyelim	9
Yapısal Sorunlar Çözülmalıdır	11
Ekonomik Veriler ve Şeffaflık	13
Hazine Merkez Bankası Protokolü	15
Hazine Merkez Bankası Protokolü (2)	17
Enflasyon ve Finanse Edilebilir Açık	20
Finanse Edilebilir Açık Üzerine Bir Egzersiz	23
Sekiz Yıllık Eğitime Kaynak	25
Hazinenin Sırrı	27
Dolar Endeksli Borçlanma	29
Sosyal Güvenlik Reformu	31
Para Politikasında Roller Değişti	33
Riskler	36
İki Kriz: Ekonomi ve Liderlik	39
Hong Kong Notları (1)	41
Hong Kong Notları (2)	43
Hong Kong Notları (3)	45
Hong Kong Notları (4)	47
Enflasyon ve Sayısal Loto	49
İnanılabilirlik	51
Arabayı Atın Önüne Koymak	54
IMF ile İlişkiler	56
Yapılması Gerekenler	58
Olmamış Bir Diyalog	60

Sosyal Güvenlik Reformunun Önemi	63
Borsa Neden Düştü?	65
Beklenen Getiri ve Risk	67
1930'dan 1997'ye	69
Emeklilik: Beşikte mi Mezarda mı?	72
Düzeltilme	74
Görev Bilinci	77
Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı	80
Enflasyonla Mücadele	82
Michael Bruno'dan	85
Bruno'nun Listesi	88
Anonim Rapor	91
Anonim Rapor 2	94
Anonim Rapor 3	96
Raporun Düşündürdükleri	98
Yapmadınız Sayın Çiller	101
Bakkal Hesabı	103
Bir Başka Bakkal Hesabı	106
Yenilenen Asya Krizi	109
Merkez Bankacılar Utanmalı	111
Bir Haberden Çıkan Ders	113
IMF'nin Endonezya'da Verdiği Mesaj	115
Kafa Karıştıran Rakamlar	117
Ödemeler Sisteminde Kriz	120
Bir Başka Sistem Krizi	122
Merkez Bankası ve Faiz Politikası	125
Merkez Bankası ve Kur Politikası	127
Başbakanı Kim Yanıltıyor?	129
Ödül ve Risk	131
Arjantin'de Neler Oluyor?	133
Krizin Yaptırdıkları	135
Soru Cevap	137
Maliyenin Hatası	139
Vergi Reformu	141

Aslanlar Gibi	143
Dolar Bazında Kazanç	145
Elmayla Armut	147
Getiri ve Risk	149
Mali Sektör Reformu	151
Asya Krizinden Öğrendiklerimiz	153
“Rantiyeci” Mektubu	160
Enflasyon Vergisi	162
Bir Başka “Rantiyeci” Mektubu	164
Son On Yılda Bütçe ve Borçlanma	166
Kaçıran Vergi	168
Euro	170
Bir İyi Bir Kötü Haber	172
Arz ve Talep	174
Bağımsızlık	176
Güvenilir Enerji	178
Uyum ve Esneklik	180
Devletin Parası	182
1993’ten 1998’e	184
Enflasyon Üzerine	187
Bürokrasiyle Uyum	189
Krizi Önlemek İçin	191
Merkez Bankası Bilançosu	193
Merkez Bankasının Yüğü	195
Finans Sektörü	197
Enflasyonla Mücadelede Kararlılık	199
Kredibilitenin Kazanılması	201
Bütçe ve Sosyal Güvenlik Reformu	203
İşler Değişmiş	205
Yapısal Reformlar	207
Yatırımcılarla Sohbet	209
Yatırımcının Seçim Tedirginliği	211
IMF ve Hükümet Anlaştı	213
Bir Açıklama	215

Kafalar Karışınca	217
Zam Krizi Aşıldı	219
Sayıların Gizemi	221
Yatırımcının Aldığı Riskler	223
Bir Mektup	225
Risk Tehlike Tehdit	227
Borsada Riskler	230
Risk Artmakta	232
Aklımız Başımıza Geldi	234
Euro'nun Başarısı İçin (1)	236
Euro'nun Başarısı İçin (2)	238
Ne Güzeldi Temmuz Ayı	240
İnadı Bırakalım	242
Kriz Ne Durumda?	243
Tehlikeli Madde	245
Tehlikeli Bir Maddenin Anatomisi	247
Yıllık Toplantılar Başlarken	250
Beklenen Daralma	252
İki Konuşma	254
Brezilyadaki Beklentiler	256
Bir Kriz Daha Yaratmamalıyım	258
Bir Umut Işığı	260
Özel Emeklilik	262
Bütçeye Bir Bakış	264
Aptalca Sorular	266
Piyasalar	268
Siyaset ve Riskler	270
Yakıt Sorunu	272

Politika ve Yaşam Üzerine

Önsöz	277
Milletvekili Sorumsuzluğu Üzerine	281
Mesut Yılmaz'ın Zor İşi	283
Güvenoyu ve Toplumsal Kurallar	285

Restorasyon ve Erken Seçim	287
Seçim İcraatı Engellemez	289
Demokrasimizin Zayıf Tarafı (1)	291
Görev Dağılımının Düşündürdükleri	293
Hükümet Programı	295
Bir Mektup Yazsaydım!	298
Bir Taktik Hatası	300
Siyasi Meziyetler Üzerine	302
Demokrasimizin Zayıf Tarafı (2)	304
Farklı Görüşe Saygı	306
Unutmayınız	308
Demokrasi Kurallar Rejimidir de...	310
Siyasi Yapılanma ve Değişim	312
Eğitimin İçeriği	314
Dışarıdan Türkiye Görünümü	316
Euro-Akdeniz İş Birliği	318
Güven Duygusu	320
Özal'ın Yanında Kim Vardı?	322
Türkiye'nin Şansı	324
Temel İçgüdü	326
Başkanlık Sistemi	328
Meclis Başkanlığı	330
Bir Anayasa Hukuku Dersi	333
Dokunulmazlık Diyerek Sorumsuzluk	335
Atatürk'ü Anlamak	337
Merak Ediyorum	339
Milletvekilleri Memur mu?	341
Refah Partisinin Kapatılması	343
Mart 1998'de Ülkenin Genel Durumu	345
Milli Güvenlik Kurulu	347
Seçim Sistemi	350
Arıyorum	352
Karar Alma	354
Siyasi Nezaket	356

Erez'in Çıkışı	358
Ereze Tepkiler	360
Avrupa'nın Sorunları	362
Taner'e Mektup	364
Bir Okuyucu Mektubu	366
Mecliste Bir Gün	368
Başkanlık Sistemi ve Demirel	370
Meclisi Çalıştırmak	372
Yorumsuz	374
Kararsızlar	376
Liderler Demokrasisi	378
Nasıl Bir Seçim	380
Liderler Demokrasisinde Durum	382
Konu Seçimi	384
İnce Siyaset!	386
Liderlik Üzerine	388
Lider Kime Denir?	390
Liderlik Zordur	392
Kohl ve Schröder	394
Zor Şartlar Çetin Sorunlar	396
Cumhuriyet Bayramı Kutlu Olsun	398
Amerikan Demokrasisi	400
Gensorudan Sonra	402
Düşünceler	404
Liderler Nerede?	406
İki Senaryo	408
Politik Gelişmeler	410
Talihsiz Bir Konuşma	412
Çöken Liderler Demokrasisi	414
Cumhurbaşkanı'nın Çaresizliği	416
Ankara İçin Önemli Olan	418
Heba Edilen Bir Yıl	420
Keyifli Bir Pazar Günü	422
Sorumluluk ve Sorumsuzluk	424

Sorumsuzluk	426
Yazılmayanlar	428
Sayısal Devrim	430
Trafik Sorununa Genetik Bir Bakış	433
Beijing’de Bir Türk	436
Bilgi Çağının İşçileri	438
Dino	440
Bayramda İstanbul	442
Şevk	444
Fenerbahçe’ye Şükranlarımla	446
Dino Tatile Geldi	448
Aceleci	450
Sonbahar Tatili	452
Takvim	454
Dün İstanbul’da Hava Çok Güzeldi	456
Veda	458

EKONOMİ ÜZERİNE

Önsöz

Yüksek tahsil ve kamuda çalışmaya başladığım dönemlerde, bizim nesil için, Şükrü Saraçoğlu örnek almaya çalıştığımız bir devlet adamı ve politikacı idi.

Anavatan partisinin 1983 Kasım başında iktidara geldiğinin anlaşılması üzerine evde başladığım uygulayacağımız ekonomik programlar için çalışmaya başladığımız esnada Sayın Özal: “Kaya, sana Rüşdü Saraçoğlu’nu gönderiyorum. Pırıl pırıl çok iyi yetişmiş bir genç. Yanında hem yetişir hem de yaralanırsın.” dedi. Benim için bir ideal olan Şükrü Saraçoğlu’nun torunu olan Rüşdü Saraçoğlu ile başlayan çalışma beraberliğimiz (resmî, özel) bu gün de devam etmektedir.

T.C. Merkez Bankası’nda uzman (ekonomist) olarak çalışma hayatında gösterdiği çalışma ve liyakat esas alınarak T.C. Merkez Bankası Başkanlığı’na kadar yükselmiştir. Daha sonra politikaya geçen Rüşdü Saraçoğlu, milletvekilliği ve başbakan yardımcılığı görevlerinde de bulunmuştur.

Özel sektörde çalışmalarına devam eden Rüşdü Saraçoğlu dedesi gibi genç nesle örnek olarak bir çalışma hayatı geçirmiştir.

Gazetelerde o dönemin sorunları ile ilgili yazılarını derleyerek bu kitaba dönüştürülmesinin, siyasetçi ve bilim adamlarına önemli bir kaynak olacağı inancındayım.

Saygılarımla,

İ. Kaya Erdem
Başbakan Yardımcısı
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

GELİŞMELER

Geçtiğimiz hafta içerisinde iki önemli gelişme yaşandı.

Bunlardan birincisi Ziraat Bankasının memur maaşlarının ödendiği gün bankalararası para piyasasında borçlarını ödemeyerek sistemi tıka-masıydı. Bu olay basında neredeyse bir “adli vak’a” olarak olarak yer aldı ve olayın sisteme yönelik önemi fazlaca tartışılmadı. Olayı doğru anlayabilmek için Türkiye’de memur maaşlarının her ayın 15’inde nasıl ödendiğine bakmak gerekir.

Ödemelerin yapılmasında aracı banka, büyük ölçüde Ziraat Bankasıdır. Hazine, memur maaşlarını ödemek için öncelikle Ziraat Bankasındaki mevduat hesabını kullanır. Şayet bu hesabın bakiyesi yeterli değilse o zaman Merkez Bankasındaki mevduat hesabını kullanarak Ziraat Bankasına ödeme yapar. Merkez Bankasındaki hesabının yeterli olmaması hâlinde Hazine, kanuni limitleri geçmemek kaydıyla kısa vadeli avans kullanabilir veya döviz satar.

Bilindiği gibi Türkiye’de memur maaşları nakit olarak ödenir ve bu ödemeleri yapabilmek için Ziraat Bankasının nakit para buldurması gerekir. Banka bu nakdi Merkez Bankasındaki mevduat hesabından para (banknot) çekerek elde eder. Şayet mevduat hesabının bakiyesi yeterli değilse ya bankalararası para piyasasından borçlanır ya da Merkez Bankasından.

Ziraat Bankasının mali durumu 1994’ten beri sürekli olarak zayıflamıştır. Refahiyol hükûmetinin uygulamaları sonucunda bu durum daha da bozulmuştu ve Ziraat Bankası günlük işlerini, büyük ölçüde, Hazine’nin tuttuğu mevduat ve bankalararası para piyasasından yaptığı borçlanmalar sayesinde çevirebiliyordu. Hazine, haklı olarak, maaşların ödenmesinde Ziraat Bankasındaki mevduat hesabını kullanınca ortaya ciddi bir sorun çıktı. Maaş ödemesine öncelik vermek zorunda kalan Ziraat Bankası, Merkez Bankasındaki hesabından maaşların ödenebilmesi için gerekli nakdi çekince bankalararası para piyasasındaki borçlarını ödeyemez hâle düştü. Bu durumda Ziraat Bankasından alacaklı olan diğer ticari bankalar da ödemelerini yapamadı ve sistem tıkanı. Bankacılıkta “**grid-lock**” denen olay ortaya çıktı.

Ziraat Bankası kendisine sürekli görev veren fakat kaynak vermekte aciz kalan siyasetçilerin talimatlarını yerine getirmek için Hazinesinin mevduatını ödeyemeyecek duruma düşmesinin sonuçlarından kendisini sorumlu görmeyebilir. Hazine de **“Ben maaş ödemeleri için yeterli kaynağı Ziraate aktardım, nakit sorunu beni ilgilendirmez.”** diye düşünebilir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ise olmayan bağımsızlığını koruduğu iddiası ile **“Maaşların ödenmesi benim sorunum değil, bir şekilde bu işin böyle yürümeyeceğini görsünler.”** diye tavır koymayı deneyebilir. Ancak tek tek bakıldığında doğru olan bu davranışların ortak sonucu ülkemizdeki ödemeler sisteminin neredeyse çökmesi olmuştur.

Ülkemizde ödemeler sisteminin kalbi **“EFT”** diye bilinen **“Elektronik Fon Transfer”** sistemidir. Ekonomik hayatın gerektirdiği büyük meblağlı ödemelerin çok büyük bir kısmı gün içerisinde EFT aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Örnek olarak Denizli’deki bir tekstilci, Kahramanmaraş’taki bir iplikçiye olan bocunu ödemek için kendi bankası olan, mesela Halk Bankasına gitmekte ve parayı iplikçinin Vakıflar Bankasındaki hesabına EFT ile göndermektedir. Aynı iplikçi de Bursa’daki bir kimyacıya olan ödemesini gene EFT aracılığı ile kimyacının hesabının bulunduğu İş Bankasına yapmakta ve Bursa’daki kimyacı da hesabına giren TL ile döviz alarak yapmış olduğu bir ithalatın ödemesi olarak Commerz Bank Almanya’ya göndermektedir. Bütün bu işlemler EFT aracılığı ile gün içerisinde yapılabilmektedir. Her gün bu türden binlerce işlem olur.

Ödemeler sisteminin çökmesi hâlinde Bursa’daki kimyacı, Almanya’ya olan ödemesini yapamayacak, Kahramanmaraş’taki iplikçinin senedi protesto olacak, Denizli’deki tekstilci borcunu zamanında ödeyememiş konuma düşecektir. Böyle bir gelişmenin ekonomiyi ne derecede zarara sokacağı açıktır.

Tek tek kendi açılarından haklı gibi görünseler dahi ne Merkez Bankasının ne Hazinesinin ne de Ziraat Bankasının ekonomi üzerinde böyle bir riski almaya hakları vardır. Özellikle Merkez Bankası ve Hazine tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ödemeler sisteminin aksamadan çalışması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler. Sistemi durdurmamak onların görevidir.

Haftanın ikinci önemli gelişmesi ise 54. Hükûmetin istifasıdır. Fiilî bir durumun hukuken tescilinden öteye geçmeyen bu gelişme için yorum yapmak yersiz olur.

ŞEYTAN ÜÇGENİ

Önümde IMF'nin 1997 Türkiye raporu. İlk düşüncem bu raporların, son yirmi yıl içerisinde ne kadar az değiştiği. Gelişen bütün teknolojilere ve sunuş yöntemlerine rağmen IMF raporlarının şekil ve görünüşlerindeki tek belirgin fark, grafiklerin artık bolca kullanılması. Raporlardaki bu istikrar, şüphesiz yönetimdeki istikrardan kaynaklanıyor. Son yirmi yıl içerisinde IMF başkanı sadece iki kez değişmiş...

Rapor üç tespitle başlıyor. Birincisi, Türkiye'nin senelerdir yaşadığı enflasyon ve zaman zaman tekrar eden ödemeler dengesi sorunlarının temelinde yüksek kamu açıklarının sığ finansal piyasalarda finanse edilebilmesini amaçlayan para politikasının yattığıdır. Bir diğer ifade ile Türkiye ekonomisinin “şeytan üçgeni” olarak yüksek kamu açıkları, bu açıkların para basılarak finanse edilmesine olanak veren hukukumuz ve iç finansal piyasalarımızın sığ olması gösterilmekte. İkinci tespit, 1994'te yaşadığımız krizin çıkış sebebinin faizleri indirmeye çalışmak olduğu. Üçüncü tespit ise reel kuru sabitlemeyi hedefleyen para politikasının enflasyonist olduğu. Yani enflasyon kadar devalüasyon yapmaya çalışmanın faturası daha yüksek enflasyon.

Bu tespitler benim için yeni değil. Senelerdir söylediğim, iddia ettiğim hususlar. IMF'nin de sonunda gerçekleri görmüş olması sevindirici. Umarım başkaları da bu gerçekleri görürler!

Raporun Türkiye'deki müzakerelerle ilgili bölümü Refahyol hükümetinin uyguladığı politikaları nasıl savunduğunu ve IMF'nin bu konularda neler düşündüğünü göstermesi bakımından ilginç. Hükümetin, rezervlerin yüksekliğinden, ihalelerde vadenin uzayıp faizlerin düşmesinden, “bavullu” cari açığın pek de yüksek olmamasından “ekonomi iyiye gidiyor” mesajı çıkartması, anlaşılan IMF'ye pek ikna edici gelmemiş. Onların görüşü, bütçe ve dış dengelerdeki olumsuz gidişatın ışığı altında, kronik enflasyonun getirdiği güçlükler de göz önüne alınarak orta vadeli bir istikrar ve uyum programının gerekli olduğu.

Hükümetimiz, istikrara yavaş yavaş geçmeyi önerirken, IMF çok daha hızlı bir şekilde sonuç verecek öneriler yapıyor. Her şeyden önce, kamu açıklarını kapatmaya dönük ciddi tedbirler alınarak kamu finansmanında

önemli bir iyileştirme sağlanmasını, bunu takiben hızlı bir yapısal uyum programının yürürlüğe konmasını istiyor. Bu uyum programının amacı para politikasına bir “çıpa” bağlamak. Bu “çıpa” nedir dersiniz açıkça söylüyorlar: Döviz kuru.

Bir taraftan gelir artıcı önlemlerle, diğer taraftan harcamaları sıkı bir disiplin altına alarak kamu finansman açıklarını azaltmak programın öncelikli uygulaması. Bu uygulama sonunda Hazinesin iç piyasalardan yapmak zorunda olduğu borçlanmayı hızla aşağı çekerek yukarıda sözü-nü ettiğimiz şeytan üçgeninin birinci bacağını kırmak mümkün. Yapısal uyum programı çerçevesinde hızlı bir özelleştirmenin yanı sıra sosyal güvenlik sistemini de kapsamlı bir şekilde yeniden yapılandırmak programın ikinci boyutu. Bu yolla hem yabancı sermaye çekilebilir hem de finansal piyasalar derinleşir. Şeytan üçgeninin ikinci bacağı da kırılmış olur. Ve nihayet, para politikası sağlam bir çıpaya bağlanarak kamu açıklarının finansmanı için para basılması durur. Türkiye de istikrara kavuşur.

Türkiye orta vadeli bir program uygularsa olası gelişmeler neler olabilir veya böyle bir program uygulanmaması hâlinde gidişat nedir diye merak eden okuyucularımıza müjde. Raporda bu sorulara da bazı yanıtlar var. Üstelik rakamlara dayalı somut yanıtlar. Onları da yarın ele alacağız.

10.07.1997

SENARYOLAR

IMF raporunda kısa ama ilgi çekici bir bölüm var; “Orta Vadeli Bakış” başlıklı bir bölüm. Bu bölümde birbirlerinden çarpıcı bir biçimde farklı iki senaryo ortaya konuyor. Birinci ve geçmiş on yılın ışığı altında gerçekleşme olasılığı yüksek senaryoda “**böyle gelmiş böyle gider**” zihniyetinin devam edeceği, bu yüzden de şimdiye kadar sürdürülmekte olan politikaların değiştirilmeyeceği varsayılmış. Özelleştirme ağır aksak giderken yapısal uyum da 2000’li yıllara ertelenmiş. İkinci senaryoda ise çok radikal bir varsayım yapılarak ciddi, tutarlı ve kapsamlı bir programın, kararlı bir biçimde 2000 yılına kadar uygulanacağı öngörülmüş.

Uygulanmakta olan politikalarla kamunun mali sorunlarının çözülemeyeceği, bu sorunlarla iç içe girmiş yapısal bozuklukların giderilemeyeceği aşikâr. Özelleştirmede de fazla bir adım atılamayacağından kamu finansmanındaki bozulmanın giderek kötüleşeceği ve bu nedenle de enflasyonun artacağı tahmin ediliyor. Kamu finansmanındaki kötüleşmenin kaynağı, giderek artan faiz yükü. Faiz harcamaları 1997 yılında millî gelirin yüzde 7,7’sinden 2000 yılında yüzde 11,8’e çıkıyor. Kamu kesimi borçlanma gereği de yüzde 10,6’dan yüzde 16,1’e yükseliyor.

Tahmin edileceği gibi, kamu finansmanındaki bu bozulma beraberinde yüksek reel faizleri, yüksek enflasyonu ve yavaşlayan bir büyüme hızını getiriyor. Yüzde 20’ler civarında bir reel faiz ve yüzde 140’lara doğru tırmanan bir enflasyon bekleniyor. Büyüme ise giderek yavaşlayarak yüzde 2 seviyesine geriliyor. Bu tedrici bozulmanın çok daha hızlanması da olası. Beklenmeyen nedenlerle Türkiye’nin uluslararası piyasalardan borçlanması, 1994 yılında olduğu gibi kısıtlandığı takdirde ekonominin, bırakın yavaş büyümeyi, küçülmesi ve enflasyonun daha da hızlanması söz konusu.

Toplumumuzun senelerdir uygulama cesaretini bir türlü gösteremediği kapsamlı ve tutarlı bir programın yürürlüğe konması ise resmi tamamen değiştiriyor. IMF’nin tasarladığı programın temel unsurları, faiz dışı bütçe dengesinde millî gelirin yüzde 3’ü oranında bir iyileştirme gerçekleştirmek ve yapısal önlemleri hızlı bir şekilde yürürlüğe koymak. Bu önlemlerin içinde sosyal güvenlik reformu, özelleştirme, vergi idaresinde iyileştirme ve harcamalarda etkin kontrol bilhassa vurgulanmış.

Faiz dışı bütçe dengesindeki iyileştirmenin yanı sıra hızlandırılmış bir özelleştirme sayesinde kamu kesiminin borçlanma gereğinde hızlı bir düşüş ortaya çıkıyor. Borçlanma gereğindeki azalma, para politikasının da fiyat istikrarını sağlamak amacına odaklaşmasına olanak veriyor. Böylece para politikasının ciddi bir şekilde sıkılaşması hatta sabit döviz kuruna da geçilmesi ve bu suretle enflasyonun hızla azaltılması mümkün. IMF'nin yaptığı hesaplar 2000 yılında enflasyonun yüzde 5 (yazı ile beş) seviyesine çekilebileceğini gösteriyor.

Kamu finansmanındaki hızlı düzelme sayesinde faiz harcamalarının millî gelire oranı 2000 yılında yüzde 3,7'ye geriliyor. Kamu kesimi borçlanma gereği ise 1998'de millî gelirin yüzde 2,8'i, 1999'da yüzde 1,9'u, 2000 yılında da yüzde 1,1'i olarak gerçekleşiyor. Reel faizlerdeki düşüş de çok belirgin; hızla yüzde 10 seviyesinin altına inerek 2000 yılında yüzde 5-6 seviyesine geriliyor.

Programın ilk yılında büyüme hızının düşük olacağı ancak oluşacak güven nedeniyle ilerideki yıllarda hızla artacağı bekleniyor. 1998-2000 yılları arasında öngörülen toplam büyüme yüzde 16. Hâlen uygulanmakta olan politikalarla elde edilecek toplam büyümenin yüzde 9 olarak tahmin edildiği göz önüne alınırsa önerilen uyum ve istikrar programının getireceği bir diğer fayda da açıkça görülmekte.

IMF programının uzun vadeli tek bir hedefi var: Fiyat istikrarının sağlanması!

Fiyat istikrarının sağlanması bütün dünyada merkez bankalarının görevidir. Hükûmetler de merkez bankalarına bu konuda yardımcı olurlar. İstikrar, yönetimde süreklilik gerektirir. Dünkü yazımda son yirmi yıl içerisinde IMF Başkanı'nın sadece iki kez değiştiğini vurgulamıştım. Aynı yirmi yıllık dönemde bizim Merkez Bankası başkanlarımız ise uzun süreli vekâlet dönemlerini bir tarafa bırakacak olursak tam yedi kez değişmiş.

1993-96 arasında da üç kez...

11.07.1997

HAKSIZLIK ETMEYELİM

Önceki gün petrol ürünlerine yapılan yüksek oranlı zam ortalığı karıştırdı. Güven oylamasının hemen ertesine rastlayan bu zamlar sonucunda, henüz “cicim” aylarının bitmemiş olmasına rağmen hükümet eleştirisi bombardımanına tutuldu. Bombardıman devam ederken diğer zamlar geldi ve ortalık daha da karıştı. Telefon ücretleri, köprü geçiş ücretleri artırıldı. Muhtemelen otoyol ücretleri de sırada.

Eleştirisi oklarının hedefi purolarıyla ünlü Devlet Bakanımız Sayın Güneş Taner oldu. Hem siyasilerden hem basından hem de iş dünyasından hatırı sayılır dozda eleştirisi almakla kalmayan Sayın Taner, kendi grubunda da aynı türden eleştirilere maruz kaldı. Yüksek oranlı zammı içlerine sindiremeyen eleştirmenler, yapılmış bulunan zammın gerekçelerini öğrenmek zahmetine bile katlanmadan, ne olduğu muğlak bir “halk” savunuculuğu içerisinde popülist bir söyleme kendilerini kaptırdılar.

Akaryakıt fiyatlarındaki artışın sebebi Akaryakıt Tüketim Vergisi oranlarının yükseltilmesidir. Bir kere daha tekrarlayalım; Akaryakıt Tüketim Vergisi oranları artırılmıştır. Yani devlet daha fazla vergi almaktadır. Bütçenin en az 2,5 katrilyon lira açık vereceğini “denk bütçe” safatasının ilk ortaya çıktığı günlerde söylemiş birisi olarak bu açığın daha da büyümemesi için vergi alınmasını ve bu verginin tüketim üzerinden alınmasını doğru bir karar olarak görüyorum.

Konu çok açık bir şekilde basında da yer aldığı üzere, bakanlar kurulunda görüşülmüş, koalisyon ortağı partilerin genel başkanları ile mutabakat içerisinde gerçekleşmiş bir hükümet icraatıdır. Sayın Taner’in kendi başına, kendi siyasi sorumluluğu altında yapmış olduğu bir icraat değildir. Dolayısıyla akaryakıt zamlarıyla ilgili olarak herhangi bir eleştirisi yapılacaksa bu eleştirinin muhatabının Sayın Taner değil Sayın Başbakan olması gerekir. Daha da önemlisi Sayın Taner’in purosunun bu işte hiçbir sorumluluğu yoktur!

Tüketim üzerinden alınan vergiler, adil vergilerdir. Herkes kullandığı ölçüde vergi verir. Ucuza “halk” kahramanlığı yapanların göz ardı ettikleri bir diğer husus da şudur: Yüz kilometre gitmek için 25 litre benzin yakan Mercedesçiler, aynı mesafeyi 10 litre benzinle giden Şahincilerin

tam iki buçuk katı vergi ödeyeceklerdir. Şimdi sormak lazım “halk” Şahin mi kullanır yoksa Mercedes mi? Benzer bir şekilde daha çok benzin kullanarak çevreyi daha fazla kirletenler, yarattıkları kirliliğin toplumsal maliyetini de ödemek durumunda kalacaklardır. Bundan daha adil bir yaklaşım ne olabilir?

Hükûmet bu vergiyi almasaydı ne olacaktı? Bütçeden yapılan harcamalar sürecekle ve açık ya para basılarak ya da piyasalardan borçlanılarak kapatılacaktı. Enflasyonist sonuçları gayet iyi bilinen karşılıksız para basma işlemi savunulamaz. O zaman geriye borçlanma kalıyor. Devletin zaten var olan borçlanmasının, derinliği bulunmayan finansal piyasalarımız üzerindeki olumsuz etkisi ortadayken, yapılacak olan ilave borçlanmanın faizleri daha da yükselteceği aşikâr. Artan faizlerin bütçe açığını daha da büyüteceği bilinmektedir. Büyüyen bütçe açığının finansmanı ise daha da fazla borçlanma gerektirecek. Kar topu gibi büyümekte olan iç borçlanma yoluyla bugünkü neslin yapmakta olduğu tüketimin maliyetini gelecek nesillere ödettiğimiz acaba hiç düşünöldü mü? Acaba bu adil mi?

Toplum olarak kullandığımız hizmetin maliyetini, satın aldığımız malın fiyatını ödemeye hazır olmalıyız. “Devlet” dediğimiz organizasyondan birtakım hizmetler bekliyorsak; işçiye, memura zam, çiftçiye daha iyi fiyat istiyorsak bunun maliyetini de ödemeye hazır olmalıyız. Türkiye’de pek de iyi anlaşılmayan husus devlet denilen organizasyonun vatandaşlar tarafından kurulduğu ve devletin masraflarının da vatandaşlar tarafından karşılanması gerektiğidir. Devletten hizmet isteyen, hizmetin bedelini de ödemelidir.

18.07.1997